

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Факультет психології та соціальної роботи

Кафедра диференціальної і спеціальної психології

Дипломна робота

Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр

На тему: Психологічні особливості мислення перфекціоніста

Psychological peculiarities of the thinking of the perfectionist

Виконала студентка 5 курсу
заочної форми навчання
Напряму підготовки спеціальності
6.030102 "Психологія"
Тельвак Ольга Володимирівна

Керівник: доктор психологічних наук,
доцент кафедри диференціальної і
спеціальної психології
Кононенко О.І. _____

Рецензент: кандидат психологічних
наук, доцент кафедри загальної
психології та психології розвитку
особистості
Крюкова М.А. _____

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№ ___ від «___» _____ р.
Завідувач кафедри
_____ Родіна Н.В.

Захищено на засіданні ЕК № _____
Протокол № ___ від «___» _____ р.
Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою,
шкалою ECTS, бали)
Голова ЕК

Одеса – 2018 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1	ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ МИСЛЕННЯ ПЕРФЕКЦІЙНОЇ ОСОБИСТОСТІ.....	7
1.1.	Перфекціонізм як предмет психологічного дослідження та основні напрямки його вивчення.....	7
1.2.	Взаємозв'язок особливостей мислення з перфекціонізмом особистості.....	20
	1.2.1. Мисленнєва діяльність особистості.....	20
	1.2.2. Прояви перфекціонізму особистості в мисленнєвій діяльності	28
	Висновки до першого розділу.....	30
РОЗДІЛ 2	РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ МИСЛЕННЯ ПЕРФЕКЦІЙНОЇ ОСОБИСТОСТІ	32
2.1	Організація і методи дослідження.....	32
2.2.	Результати дослідження перфекціонізму в юнацькому віці...	39
2.3.	Взаємозв'язок показників перфекціонізму та копінг-стратегій.....	43
2.4.	Взаємозв'язок показників перфекціонізму і типів мислення..	49
	Висновки до другого розділу.....	54
	ВИСНОВКИ	56
	СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	60

ВСТУП

Актуальність дослідження. Проблема перфекціонізму стала предметом вивчення в Європі та Америці починаючи з 1980-х рр. Фактично перфекціонізм як явище психічного життя людини був відзначений набагато раніше у А. Адлера як компенсаторне прагнення до досконалості, як нарцисична патологія характеру в роботах К. Хорні, але термін «перфекціонізм» практично не вживався. Перша згадка терміна в клініко-психологічній літературі зустрічається у Холлендера в 1965 р.

Вивченням даної проблеми у вітчизняній психології займалися такі вчені як Гаранян Н.Г., Холмогорова А.Б., Юдеева Т.Ю., Ясна В.А., Еніколопов С.Н., Волікова С.В., Соколова Е.Т., Циганкова П.В.

На даний момент в контексті різних психологічних підходів розроблено досить велику кількість моделей перфекціонізму, які розглядають перфекціонізм як прояв нарцисичної особистісної організації, поділяють перфекціонізм на адаптивний і дезадаптивний, невротичний і здоровий.

Однак, перфекціонізм- це ще й певний стиль мислення, «мисленнєві звички». Серед стресогенних думок перфекціоніста нерідко домінують установки «повинності», які можуть бути звернені до себе («я повинен / повинна»), до інших людей («вони повинні»), до ситуацій і світу в цілому («світ повинен»). Перфекціонізм пов'язаний з ірраціональним переконанням у тому, що існують якісь універсальні вимоги, які повинні реалізовуватися завжди- незалежно від того, що відбувається в навколишньому світі. Саме ці факти дають підставу вивчати перфекціонізм і мисленнєву діяльність особистісті в нерозривному зв'язку.

Мислення- вища і найбільш складна форма інтелектуальної діяльності, що складається в раціональній переробці даних досвіду, у процесах встановлення зв'язків, розкриття відносин і залежностей і що відрізняється своєрідним складом, будовою і способом функціонування.

У сучасній психології дослідженням мислення займалися такі вітчизняні вчені як С. Л. Рубінштейн, А. В. Брушлінський, Л. В. Гурова, українські психологи А. В. Скрипченко, Т. В. Косма, Т. К. Чмут, О. Г. Балл та ін. Також мислення розглядала гештальт психологія. Представники цього напрямку: М. Вертгеймер, В. Келлер, К. Коффка, К. Дункер. Не оминули проблему стороною представники біхевіоризму (С. Газрі, К. Халл, Б. Скіннер), психоаналізу (Е. Блейлер), Л. Фестінгер, А. Маслоу, Е. Клапаред, В. Штерн, К. Бюлер, В. Келлер. У роботах Ж. Піаже і його співробітників, мислення розглядається як біологічний процес.

Актуальність визначається необхідністю вивчати і враховувати ті зміни, які зазнають базові характеристики особистості в умовах сучасних суспільних і соціальних процесів. Конкретне, образне мислення, характерне для дітей, у підлітковому та юнацькому віці все більше поступається місцем абстрактному, стає більш самостійним, активним, творчим. Юнацький вік збігається з початком навчання у вузі. Описуючи підлітковий і юнацький вік, Л. І. Божович зазначила, що протягом даного періоду змінюється ставлення до себе і до навколишнього світу, а так само запускаються процеси самосвідомості і самовизначення, завдяки яким з'являється життєва позиція, з якою особистість входить у самостійне життя. Все це може супроводжуватися бажанням подати себе з найкращої сторони, та призвести до посилення підліткових переживань невдоволення собою, відчуття смутку, тривоги, сорому і провини, через відчуття того, що завищені очікування і поставлені цілі так і не досягнуті.

Мета дослідження: вивчити психологічні особливості мислення перфекціоністів юнацькому віці.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати і систематизувати дослідження вітчизняних і зарубіжних авторів з проблеми перфекціонізму.
2. Провести теоретичний аналіз досліджень мислення.

3. Підібрати методичний комплекс для діагностики перфекціонізму та типів мислення.
4. Встановити особливості прояву перфекціонізму та мислення.

Об'єкт: перфекціонізм особистості.

Предмет: психологічні особливості мислення перфекціоніста.

Методи дослідження. З метою вирішення поставлених дослідницьких задач та для забезпечення об'єктивності дослідження мислення перекційної особистості в роботі використана низка методів, а саме: теоретичні- метод теоретичного аналізу та узагальнення наукових першоджерел за досліджуваною проблематикою; емпіричні- метод наукового спостереження; метод психолого-діагностичного обстеження, методи математичної обробки емпіричних даних- метод порівняльного аналізу отриманих результатів, метод математичної статистики (кореляційний).

Метод психолого-діагностичного обстеження включає в себе ряд психодіагностичних методик, спрямованих на дослідження перфекціонізму та мислення, а саме: методика «Багатовимірна шкала перфекціонізму» (Хьюїтт і Флетт, адаптована І.І.Грачовою), методика «Копінг-тест Лазаруса», методика «Тип мислення» (модифікація Г.Резапкіної).

Організація та база дослідження:

Дослідницька робота проводилася на базі Одеського національного університету імені І.І. Мечникова .

До загальної вибірки увійшли 66 осіб, серед яких 45 студентів факультету психології і 21 студент біологічного факультету. Вік досліджуваних від 17 до 22 років. Склад та об'єм обраної вибірки дозволив виявити психологічні особливості прояву перфекціонізму та особливості мислення в юнацькому віці.

Дослідження проводилося у два етапи. Перший етап полягав у проведенні експериментального дослідження за допомогою обраних методів. Другий етап складався з якісного та кількісного аналізу результатів, визначенням лінійної кореляції К.Пірсона, рангової кореляції Спірмена та

факторного аналізу на базі комп'ютерної статистичної програми SPSS 17.0., також використовувались електронні таблиці і діаграми комп'ютерної програми Excel.

Структура роботи: Дипломна робота складається з вступу, двох розділів, висновку, списку використаних джерел. Робота налічує 64 сторінок машинописного тексту, список використаних джерел містить 49 найменувань, робота ілюстрована 10 таблицями.

ВИСНОВКИ

1. На основі теоретичного аналізу та узагальнення наукових першоджерел за досліджуваною проблематикою перфекціонізму можна стверджувати, що перфекціонізм розглядається як прагнення до досконалості, високі особисті стандарти, прагнення людини доводити результати будь-якої своєї діяльності до відповідності найвищим стандартам; це потреба досконалості продуктів своєї діяльності. Поділяють перфекціонізм на адаптивний і дезадаптивний, невротичний і здоровий. Виділяють такі складові як Я-орієнтований перфекціонізм, об'єктно-спрямований перфекціонізм, соціально приписаний перфекціонізм. Складність та змістовна неоднозначність феномену перфекціонізму в сучасній науці розкривається в різноманітних підходах до визначення досліджуваного психічного явища.

2. На основі проведеного теоретичного аналізу, ми зробили огляд видів мислення за критеріями і огляд основних теорій виникнення, формування, онтогенезу мислення. Також ми провели огляд теорій щодо прояву перфекціонізму в мисленні особистості. Відповідно до когнітивно-біхевіоральної теорії, дезадаптація перфекціоністів первинно пов'язана з порушеннями процесів когнітивного функціонування, наявністю «дисфункціональних когнітивних схем».

Описаний широкий ряд специфічних для перфекціоністів особливостей когнітивного функціонування. При висуванні стандартів і постановці цілей проявляється дихотомічне або поляризоване мислення. Виникає упереджена оцінка результатів своєї діяльності, що включає в себе селективну увагу до помилок і невдач та ігнорування успіхів.

3. З метою вирішення поставлених дослідницьких задач в роботі нами була використана низка методів для забезпечення об'єктивності дослідження перфекціонізму та мислення, а саме: метод теоретичного аналізу та узагальнення наукових першоджерел за досліджуваною проблематикою;

метод психолого-діагностичного дослідження; метод математичної статистики (порівняльний аналіз отриманих результатів, кореляційний).

Метод психолого-діагностичного дослідження містив такі методики: методика «Багатовимірна шкала перфекціонізму» (Хьюїтта і Флетта, адаптована І.І.Грачевою,); методика «Копінг-тест Лазаруса»; методика «Тип мислення» (модифікація Г.Резапкіної).

Узагалюючи результати діагностики перфекціонізму, можна сказати, що середній рівень перфекціонізму переважає у шкали «Я-орієнтований». Виявлена незначна перевага соціально-приписаного перфекціонізму, це може свідчити про бажання досліджуваних показати себе з найкращої сторони і бути обв'язаним новими соціальними задачами.

4. Узагалюючи результати діагностики типів мислення, можна сказати, що виявлена велика розбіжність відсотків досліджуваних за типом мислення на усіх рівнях представленості. Найбільший відсоток досліджуваних з загальної вибірки зафіксовано на високому рівні наочно-образного мислення. Це можна пояснити тими задачами, які ставляться перед нашими досліджуваними в соціальному контексті навчання у вищому навчальному закладі і, звичайно, це обумовлено віковими змінами. У креативного типу мислення відсутня представленість на низькому рівні. Це свідчить про здатність досліджуваних знаходити нестандартні рішення задачі.

Аналіз дослідження копінг-стратегій показує, що найменші результати вишого рівня представленості має стратегія конфронтації. Стратегія «Позитивна переоцінка» не знайшла відголосок на низькому рівні в жодного з досліджуваних. Тобто, більшість долає проблеми за рахунок її позитивного переосмислення, розгляду її як стимулу для особистісного зростання.

При аналізі показників перфекціонізму та копінг-стратегій було виявлено статистично значиму кореляцію між показниками соціально-приписаного перфекціонізму та копінг-стратегії «Прийняття

відповідальності». Найбільш значимим є зв'язок, встановлений між об'єктно-орієнтованим перфекціонізмом і копінг-стратегією «Позитивна переоцінка». Чим вищий рівень об'єктно-орієнтованого перфекціонізму, тим нижча вірогідність використання копінг-стратегії подолання негативних переживань за рахунок її позитивного переосмислення, розгляду як стимулу для особистісного зростання. Зафіксований зв'язок між рівнем соціально-приписаного перфекціонізму та стратегією конфронтації. Це означає, що чим більш значиме переконання особистості в тому, що інші висувають суб'єкту нереалістичні вимоги, тим вища буде вірогідність спроб вирішення складнощів за рахунок здійснення конкретних дій.

При аналізі показників перфекціонізму та типів мислення було виявлено статистично значиму кореляцію між показниками соціально-приписаного перфекціонізму та абстрактно-символічного мислення.

Ця кореляція є «негативною», тобто чим вищий рівень розвитку абстрактно-символічного мислення, тим менші показники соціально-приписаного перфекціонізму. Це дає припущення, що виділення істотних властивостей і зв'язків предмета і відверненні від інших, несуттєвих є протилежністю генералізованого переконання, що інші від людини вимагають досконалості.

Крім цього, зафіксовано кореляційний зв'язок між словесно-логічним мисленням та Я-орієнтованим перфекціонізмом. Можна зробити висновок, що перфекціонізм, орієнтований на себе може бути когнітивним викривленням знайдених закономірностей в досліджуваній особистістю реальності.

Об'єктно-орієнтований перфекціонізм має «негативну» кореляцію з типом мислення «наочно-образне», тобто, чим вищий рівень розвитку наочно-образного мислення, тим нижчий рівень перфекціонізму, що орієнтований на інших. Ми можемо зробити висновок про те, що незважаючи на суб'єктивізм і переважання емоційних компонентів, саме така особистість

не пред'являє недосяжні вимоги іншим, вона не очікує людської досконалості.

Усі наведені дані дають змогу зробити висновок про існування взаємозв'язку складових перфекціонізму з ведучим типом мислення.

Таким чином, в результаті проведеного дослідження нами було досягнуто поставлену мету та вирішено завдання дослідження.

Перспективними напрямками подальших досліджень вважаємо такі: вивчення гендрених особливостей прояву перфекціонізму, дослідження динаміки перфекціонізму у різних вікових груп, аналіз їх відмонностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адлер А. Практика и теория индивидуальной психологии / Перевод А. Боковикова - 1995 . - 291 с .
2. Божович Л. И. Проблемы формирования личности: Избр. психол. тр. / Под ред. Д.И. Фельдштейна ; Рос. акад. образования, Моск. психол.-соц. ин-т. - 3-е изд. - М. : МПСИ ; Воронеж : МОДЭК, 2001. - 349 с.
3. Большая психологическая энциклопедия. - М.Эксмо – 544 с.
4. Выготский Л. С. История развития высших психических функций // Сбор . : В 6 -ти т. Т. 3 / Отв. ред . А. В.Запорижец . - М.: Педагогика , 1983 . - 367 с . - С. 5-328 .
5. Выготский Л. С. Развитие высших психических функций. - М.: АПН СФСР , 1960. - 500 с .
6. Гаранян Н.Г. , Холмогорова А.Б. , Юдеева Т.Ю. Перфекционизм , депрессия и тревога // МПЖ . 2001 . № 4 . С. 18-49 .
7. Гордеева Т.О. Психология мотивации достижения. / Г.О.Гордеева. - М.: 2006. - 336 с.
8. Грачева И.И. Адаптация методики «Многомерная шкала перфекционизма» П. Хьюита и Г. Флетта / И.И. Грачева // Психологический журнал. – 2006. – № 6. – С. 73-89.
9. Дубровина И. В. , Акимова М. К. Рабочая книга школьного психолога / Под ред . И. В. Дубровина . - М. : Просвещение, 1991 . - 303 с .
10. Зейгарник Б.В. Патопсихология : Учебник. - М.: Изд - во МГУ , 1976 . - 238 с.
11. Золотарева А.А. Диагностика индивидуальных различий перфекционизма личности: автореф. дисс. ...канд. психол. наук : 19.00.01 / Алена Анатольевна Золотарева. – М., 2012. – 25 с.
12. Ильин Е.П. Работа и личность: трудоголизм, перфекционизм, лень / Е.П. Ильин. – СПб. : Питер, 2011. – 224 с.

13. Кононенко О.И. Когнитивные, личностные и поведенческие различия в проявлениях перфекционизма, связанных с его типом / О.И. Кононенко // Право. Экономика. Психология : науч.-практ. журн. – №1(4). – Витебск : Витебский государственный университет имени П.М. Машерова, 2016. – С. 103-109.
14. Косороткина М.С. Понятие перфекционизма в современной психологии / М.С. Косороткина // Материалы науч. конф. «Ананьевские чтения». – 2009. – Вып. 2. – С. 267-271.
15. Краткий психологический словарь / Под общ. ред. А.В.Перовского, М.Г.Ярошевский. - Ростов - на -Дону : Феникс, 1998. - 512 с
16. Крюкова Т.Л., Куфтяк Е.В. Опросник способов совладания (адаптация методики WCQ) / Журнал практического психолога. М. : 2007. № 3 С. 93-112.
17. Кулагина И.Ю., Колюцкий В.Н. Возрастная психология: Полный жизненный цикл развития человека. - М. : ТЦ Сфера, при участии «Юрайт», 2003
18. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. - М. : Политвидаат, 1975. - 304 с.
19. Лурия А.Р. Высшие корковые функции человека. - М. : МГУ, - 1969. - 504 с.
20. Малкина-Пых И.Г. Исследование самоактуализации и перфекционизма в структуре личности / И.Г. Малкина-Пых // Мир психологии. – 2010. – № 1. – С. 208-217.
21. Небылицын В. Д. Избранные психологические работы / Под ред. Б. Ф. Ломова. - М.: Педагогика, 1990. - 403 с.
22. Парамонова В.В. Перфекционизм при тревожных и депрессивных расстройствах: автореф. дисс. ...канд. психол. наук : 19.00.04 / Валерия Викторовна Парамонова. – М., 2011. – 33 с.

23. Пиаже Ж. Сборник психологических работ . - Москва, 1969. - 435 с .
24. Пиаже Ж. Речь и мышление ребенка . - М. : СОЮЗ , 1997 . - 250 с .
25. Психологическая диагностика: проблемы и методы / Под ред . Д. М. Гуревича . - М.: Педагогика , 1981 . - 177с .
26. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. -1998 . - 705 с .
27. Рубинштейн С. Л. О мышлении и путях его исследования / АН СССР , Ин - т психологии . - М.: Изд - во АН СССР , 1958. - 347 с .
28. Словарь практического психолога / Сост . С.Ю.Головин . - Минск: Харвест, 1998 . - 800 с .
29. Соколова Е.Т. Перфекционизм и когнитивный стиль личности у лиц, имевших попытку суицида [Текст] / Е.Т. Соколова, П.В. Цыганкова // Вопросы психологии. – 2011. – № 2. – С. 90-100.
30. Степанов С.С. Азбука детской психологии / С.С. Степанов. – М. : Сфера, 2004. – 128 с.
31. Талаш Е.Ф. Отражение феномена перфекционизма в российских научных публикациях / Е.Ф. Талаш // Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта. – 2012. – Вып. 11. – С. 79-87.
32. Холмогорова А.Б. Нарциссизм, перфекционизм и депрессия / А.Б. Холмогорова, Н.Г. Гаранян // Консультативная психология и психотерапия. – 2004. – №1. – С. 18-35.
33. Хорни К. Невротическая личность нашего времени / К. Хорни. – М. : Прогресс-Универс, 1993. – 346 с.
34. Цыганкова П.В. Перфекционный стиль личности пациентов с нарушением адаптации и суицидальным поведением: дис. ...канд.психол. наук : 19.00.04 / Полина Васильевна Цыганкова. – М., 2012. – 196 с.
35. Юдеева Т.Ю. Перфекционизм в структуре разных личностных типов / Т.Ю. Юдеева // Известия государственного педагогического

университета имени А.И.Герцена. Аспирантские тетради. – №20(49). – СПб. : РГПУ, 2007. – С. 409-414.

36. Ясная В.А. Перфекционизм: история изучения и современное состояние проблемы / В.А. Ясная, С.Е. Ениколопов // Вопросы психологии. – 2007. – №4. – С. 157-167.

37. Bieling P.J., Israeli A.L., Antony M.M. Is perfectionism good, bad, or both? Examining models of the perfectionism construct. *Personality and Individual Differences*, 2004, 36(6), 1373-1385.

38. Broman-Fulks J.J., Hill R.W., Green B.A. Is perfectionism categorical or dimensional? A taxometric analysis. *Journal of Personality Assessment*, 2008, 90(5), 481-490.

39. Egan S.J., Piek J.P., Dyck M.J., Rees C.S. The role of dichotomous thinking and rigidity in perfectionism. *Behaviour Research and Therapy*, 2007, 45(8), 1813–1822.

40. Flett G.L., Hewitt P.L. Perfectionism and maladjustment: An overview of theoretical, definitional, and treatment issues // Flett G.L., Hewitt P.L. (Eds.). *Perfectionism: Theory, research, and treatment*. Washington, DC: APA, 2002. P. 5–27.

41. Frost R.O., Heimberg R.G., Holt C.S., Mattia J.I. Neubauer A.L. A comparison of two measures of perfectionism. *Personality and Individual Differences*, 1993, 14(1), 119-126.

42. Hill R.W., Huelsman T.J., Furr R.M., Kibler J., Vicente B.B., Kennedy C. A new measure of perfectionism: The Perfectionism Inventory. *Journal of Personality Assessment*, 2004, 82(1), 80-91.

43. McCreary B.T., Joiner T.E., Schmidt N.B., Ialongo N.S. The structure and correlates of perfectionism in African American children. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 2004, 33(2), 313–324.

44. O'Connor R., Dixon D., Rasmussen S. The Structure and Temporal Stability of the Child and Adolescent Perfectionism Scale. *Psychological Assessment*, 2009, 21(3), 437-443.

45. O'Connor R.C. The relations between perfectionism and suicidality: A systematic review // *Suicide and Life-Threatening Behavior*. 2007. Vol. 37(6). P. 698–714.
46. Pacht A.R. Reflections on perfection / A.R. Pacht // *American Psychologist*. – 1984. – V. 39. – P. 386-390.
47. Parker W.D. An empirical typology of perfectionism in academically talented children. *American Educational Research Journal*, 1997, 34(3), 545-562.
48. Stoeber J., Otto K. Positive conceptions of perfectionism: Approaches, evidence, challenges. *Personality and Social Psychology Review*, 2006, 10(4), 295-319.
49. Stumpf H., Parker W.D. A hierarchical structural analysis of perfectionism and its relation to other personality characteristics. *Personality and Individual Differences*, 2000, 28(5), 837–852.